

Butak András

grafikus- és festőművész (Bukarest, Románia, szeptember 3.)

„Könyveiben a rajz és az írás egymást kiegészítő, de nem magyarázó ábrái egyenrangúak, kitágítva, s ezzel egyben relativizálva a vizualitás autonómiáját.

Míg a képzőművészeti albumokban az illusztrált műveket az írás értelmezi, ennek fordítottja itt nem jön létre, s nem is jöhet, hiszen ez ellentétes lenne BUTAK törekvéseivel: nincs értelmezhető és értelmező, ennek terhe a néző vállára nehezedik. Ezt a feladatot senki sem takaríthatja meg számára. Nem iktatható a mű és a befogadó közé egy közvetítő harmadik, aki tolmács gyanánt fordítja át a vizuális üzenetet fogalmi nyelvre. A közvetítő csupán a lánc egy újabb szemét jelentené, újabb anyagot az értelmezéshez, hiszen ő maga nem a művet, sokkal inkább önmagát interpretálja.” (Újlaki Gabriella)

Tanulmányok: Ion Andreescu Képző- és Iparművészeti Egyetem, Kolozsvár, 1970–75.

Tanulmányi utak, művésztelepek: Belgium, Svájc, Németország, Csehország, Oroszország, Grúzia, Lengyelország, Franciaország, Szlovákia, Olaszország, Svédország, Dánia, Ausztria, Algéria.



Fontosabb díjak:

Egri Akvarell Biennálé (1984, 1988), Nemzetközi Rajzbiennálé, Plzen, Csehország (2000), Országos Grafikai Biennálé, Miskolc (2002), Országos Rajzbiennálé, Salgótarján, Országos Grafikai Biennálé, Miskolc (2006), Pálya Celesztin (pályázat) Újpest Önkormányzata, Babits Mihály (pályázat) Újpest Önkormányzata, II. Országos Rajztriennálé, Salgótarján, nagydíj (2013).

Kitüntetések: A Magyar Köztársasági Érdemrend kiskeresztje (A Magyar Kultúra Lovagja) 1996, Munkácsy Mihály-díj 2003, Simsay Ildikó-díj 1999.

Alapító tagja a Magyar Vízfestők Társaságának, a Magyar Művészkönyv-alkotók Társaságának, a Magyar Pápművészeti Társaságnak. Nem akadémikus köztestületi tagja a Magyar Művészeti Akadémiának.

Link: [www.artportal.hu/enciklopedia / művészek /Butak András //](http://www.artportal.hu/enciklopedia/muveszek/Butak%20Andras/)
www.magyargrafika.hu // [www.bdf.hu/tmk/mvsi/rajz/default.aspx //](http://www.bdf.hu/tmk/mvsi/rajz/default.aspx)

Sáfár Anikó

színművész (Budapest, 1948. szeptember 3.)



Fotó: Talabér Tamás

Édesapám cipész, édesanyám bőrdíszműves volt. Egy bátyám és egy nővérem van.

Kétéves korom óta imádtam szerepelni, minden nyilvános helyen énekeltem, táncoltam, szavaltam. Imádtam a mesét, a filmeket, a színházat. Balettoztam, amit egyéves szanatóriumi tartózkodás miatt nem folytathattam. A házunk udvarán rendeztem színelőadást a többi gyerekekkel a ház lakóinak. A jelmezeket is magam készítettem krepp-papírból, vadszőlő leveléből. Opera-énekesnőnek, operettprimadonnának, táncosnőnek, bohócnak, szóval színésznőnek készültem, az újpesti piacon énekeltem operáriákat vagy operettet a kofáknak, és biztosítottam őket, hogy ha majd színésznő leszek, ingyenjegyet kapnak tőlem. Az iskola nem érdekelt, annál inkább a színészet. Mindenhova jelentkeztem, amikor gyerekszereplőket kerestek,

de nem feleltem meg. Az iskolai szavalóversenyeken indultam, pedig nagyon izgulós voltam.

1965-ben felvételiztem a Pasaréti Filmstúdióba, korengedménnyel felvettek színészképzésre. Ranódy László volt az intézmény igazgatója, Fehér Imre volt az osztályfőnököm. Bacsó Péter, Jancsó Miklós tanított bennünket. Ranódy László *Aranysárkány* című filmjéhez próbafelvételiztem a kor nagy művészeivel, Páger Antallal, Bessenyei Ferencsel, Mensáros Lászlóval, Tomanek Nándorral. Magántanuló lettem, a filmhez beíratk zongoratanárhoz, Sőtér Magda énektanárnőhöz, a Színművészeti Főiskolára Fischer Sándor beszédtanárhoz és a főiskola mozgástanárhoz, Kőszegi tanár úrhoz. Jelmezeket csináltak, aláírt szerződéssem volt már egy éve, mikor a forgatás előtt két nappal felbontották. Nagyon megviselt, de nem adtam fel, közben forgattam (Máriássy Félix: *Fügefalevél*, Szabó István: *Apa*, Fehér Imre: *Harlekin és szerelmese*). Külföldi filmrendezőkkel is (Christian-Jaque, Alberto Lattuada, John Frankenheimer), akik szerződést kínáltak Amerikába, Angliába, Franciaországba, sőt Romániából az akkori kultuszminiszter-helyettes a stábjával keresett meg, hogy felvesznek a kolozsvári Színművészetre. De minden ajánlatra nemet mondtam érzelmi okokból. Nem tudtam itt hagyni szüleimet, családomat, barátaimat. Aztán harmadik alkalommal felvettek a Színművészetre (addig a Nemzeti Színház statisztája voltam és a Nemzeti Stúdió színészmesterség-tanulója). Osztályfőnököm Bodnár Sándor volt. A főiskolán Kazimir Károly osztályába jártam, osztálytársaim Borbás Gabi, Jani Ildikó, Markovits Bori, Vörös Eszter, Gálvölgyi János, Horváth Péter, Reviczky Gábor, Holocsi István, Szilárdy István, Balázs Piri Zoltán.

1973-ban a Thália Színházba szerződöttem Kazimir Károly, majd eljöttem '78-ban a MAFILM társulatába, mivel nem éreztem kielégítőnek a rám osztott

szerepeket. Szóval ke-
restem a helyem, több
helyen játszottam, köz-
ben forgattam Fábri
Zoltánnal, Jancsó Mik-
lóssal, Rényi Tamás-
sal, Dobray Györggyel.
1982-ben forgattam az
Olle Henry NDK-s fil-
met, 1984–86-ban Ul-
rike Meinhof terrorista-
nőt játszottam a bolgár
filmben. Tv-filmeket
csináltam, szinkronizál-
tam, rádióztam. Meg-
alakítottuk az első ma-
gánszínházat, a Magyar



Kálmán Imre: Csárdáskirálynő, Harsányi Gábor partnereként
(Pesti Művész Színház, fotó: Ethey Katz Photography)

Színkört, a Kőszegi Várszínházat, Romhányi Lacival, majd Karinthy Mártonnal a Hököm Színházat. Sokfelé próbálkoztam, nem riadtam meg a kísérletezéstől, közben kislányom született, Arдай Viktória, akiről nyilatkoztam anno, hogy ő az Oscar-díjas filmem, mert Szabó István a *Mephisto* című filmjében szeretett volna játszani, de én a gyermeket választottam Arдай Tamás rendezőtől, akitől elváltam, és leszerződtem a Kecskeméti Katona József Színházhoz Lendvai Ferenc hívására.

Újra férjhez mentem Bercz Jánoshoz, az akkori Központi Bizottság titkárához. Jánosnak a két fia és egy lánya elfogadott, szép, nagy család lettünk. A rendszerváltás a színészi életemben nagy fordulatot hozott. Nem volt helyem a szakmában, de később, mikor arról volt szó, hogy éppen ki szabad színésznő, hát rám talált a Vidám Színpad rendezője, Kalmár Tibor, a *Család ellen nincs orvosság* című darabbal. A Vidám Színpad felbomlásáig elég sokat játszottam, sőt tag is lettem, de egy év múlva megszűnt a státuszunk. Szabadúszó lettem. A Fogi magánszínházban – amely jelenleg a Pesti Művészszínház nevet viseli – találtam meg a helyem, és járjuk az országot, mint a hóskorban. A jelmezeimet magam tervezem, varrom, sőt a kollegináimat is kiségitem jelmezekkel. Vígjátékokat, bulvárdarabokat, operettet játszunk. Jól érzem magam a társulatunkban. Vallom, hogy hinni kell magunkban, és a hitet tovább lehet adni. A közönség érzi-tudja! Nincsenek kitüntetéseim, nem vagyok karrierista, mindenkin átgázoló. Elfogadtam, amit kaptam, én ezt választottam. Bercz Jánossal harminc éve vagyunk együtt jóban-rosszban. Csodás három lányunkánk van.

Székelyi

Zádori Mária

énekes (Nagykanizsa, 1948. szeptember 4.)

A Napút felkérése döbbenett rá, hogy 2018-ban hetvenéves születésnapot ünnepelek. Már hetven? Hiszen most voltam ötven. Aztán ránézek egyetlen leányomra, Lavinára, két kisiskolás unokámra, Mírára és Báborkára, és rögtön szembesülök a könnyörtelen valósággal: bizony elrepült az idő.

Nagykanizsán, ebben a szép zalai kisvárosban születtem.

Az 1948-as év nagy megpróbáltatás lehetett a szüleimnek, mert abban az évben államosították édesapám kisbőr- és cipéskelléküzletét. A korombéliek tudják, hogy ez mit jelent, újra kellett tervezniük az életüket.

Visszaemlékezve, mégis gyönyörű és gondtalan életet tudtak biztosítani hat évvel fiatalabb öcsém s az én számomra. Bár mindketten dolgoztak, szerencsénkre együtt éltünk anyai nagyszüleinkkel, így nem éreztük a szerető gondoskodás hiányát.

Sok művésztsámhoz képest én soha nem készültem színpadra, hiszen végzettségem is vegyésztchnikus, úgy terveztem, gyógyszerész leszek.

1965-ben a Ki mit tud?-győzelemmel azonban más irányt vett az életem.

Megéreztem, hogy az éneklés, a zene fontosabb számomra. A kamarazenei fesztiválok győzelmei, a helikoni ünnepek aranyérmei, tanárnőm (Ivánkovits Ferencné) biz-



tatása egyértelműen a hivatásos éneklés felé terelt. A győzelem után még két év volt az érettségi vizsgáig, s csak utána tudtam felvételizni a Zeneakadémiára, ám oda már nem vettek fel. Bevallom, nem próbálkoztam többször, 1969-ben próbaéneklésre jelentkeztem az Országos Filharmóniához, ahol hatszáz jelentkező közül tízen kaptunk előadóművé-

szí engedélyt, én mint hangverseny-énekes. Ekkor kezdődött hivatásos énekesi pályafutásom.

Visszatekintve tudom, hogy a Teremtő mindig felkínálja a lehetőséget, hogy rátérhessünk az általa kijelölt útra, csak fel kell ismernünk és élni kell tudni vele.

Így kerültem a Magyar Rádió kórusába, 15 évet töltöttem el ott, és mindent megtanulhattam, ami a pályához kell. Nagy zenetörténeti ismeret, pontosság, fegyelem, tökéletes felkészülés a koncertekre, nagy munkabírás.

A másik, sors által felkínált lehetőség az 1970-ben bontakozó régizenei mozgalomba való bekapcsolódás. Ha nyitott az ember, és a számára kijelölt úton van, mindig küldik a megfelelő vezetőt is. Így kaptam az Ars Renata szóelőnekegyüttest Virágh László művészeti vezetésével, akinek segítségével felismertem, hol a helyem a magyar és külföldi zenei életben.

Hosszú és gyönyörűséges út volt ez a 47 élményekkel teli év.

Nagy megtiszteltetés és pályám betetőzése volt, amikor 2013-ban a Magyar Művészeti Akadémia zenei tagozata titkos szavazással beválasztott tagjai közé.

Befejezésül álljon itt egy Németh László-idézet, mely egyben hitvallásom is:

„Aki Bachhal és Beethovennel beszélget,
E földön már nem lesz barátatlan.
Forgassa ki mindenből az élet:
Amíg zene van, birodalma van.”

Díjak: négy az Év Hanglemeze lett 63 lemezfelvételemből; 1988 Magyar Rádió Nívódíja; 1989 Liszt Ferenc-díj; 1999 Kiváló Művész; 2000 Hungaroton-díj; 2004 Tinódi-lant díj (rég Magyar énekek előadásáért); 2010 Magyar Kultúráért Ex Libris-díj; 2014 Nagykanizsa Város emléklakettje; 2016 Kölcsey-díj (Budapest Főváros V. ker. Önkormányzata)

Zsolt Mánia

Hegedüs Csaba

birkózó, edző, sportvezető (Sárvár, 1948. szeptember 6.)



Én úgy vagyok ezzel a most rám köszöntő hetvenessel, hogy már valójában nem is az életéveimet számolom, hanem most például azt regisztrálom, hogy a hatvankettedik esztendőmet kezdem meg a birkózás nevű csoda vonzásában. Nyolcévesen, Miklós bátyámmal együtt kezdtünk szülővárosom egyesületében, a Kinizsiben. Csozáltuk a nagy, erős és ügyes felnőtteket, hozzájuk akartunk hasonlítani.

Néhány évvel később Szombathelyre költöttünk óvónő édesanyámmal, aki egyedül nevelt fel minket. Édesapám a forradalom után emigrálni volt kénytelen, végül Kolumbiában telepedett le, és csak nagyon idősen tért haza, akkor történt meg a család újraegyesítése.

Szombathelyi birkózóként nyertem szabadfogású országos bajnokságot 1966-ban, és a következő évben leigazolt a Vasas. A híres pince-edzőteremben a kétszeres olimpiai bajnok Kozma István, az ország népszerű Picije köszöntött (de rá még visszatérek).

Bárhogy törtém is a fejem, hogy tudnám a lehető legrövidebben összefoglalni a pályafutásomat, az egyetlen megoldásnak azt találtam, hogy egy, a közelmúltban rólam készült pályaképet tesztek közzé, természetesen rövidítve.

De így is időt és türelmet igényel az olvasójától, elnézést.

Végzettség: ELTE Állam- és Jogtudományi Kar (Budapest); szakedző (Magyar Testnevelési Főiskola, Budapest); mesteredző.

Versenyzői karrier (1957–1978): Vb-aranyérem (újoncként – csupa tusgyőzelemmel –, kötöttfogás 82 kg) 1971, Szófia; az Év birkózója (Nemzetközi Birkózó Szövetség), az Év sportolója (Magyarország) 1971; olimpiai aranyérem (a magyar sport 100. olimpiai diadala) 1972, München. Súlyos autóbalesetet szenved 1973-ban, az orvosok heteken át az életéért küzdenek. Vb 4. hely 1975, Minszk; Eb-aranyérem (82 kg) 1976, Leningrád; (90 kg) 1977, Bursa

A magyar válogatott szövetségi kapitánya (1979–1989)

1979-ben az Év edzőjének választja meg a Nemzetközi Birkózó Szövetség.

A Magyar Birkózó Szövetség elnöke (1993–2015)

2001-ben megalapítja a Mr. Tus Birkózó Sportiskolát.

A Nemzetközi Birkózó Szövetség elnökségének tagja (2002–2014)

Ezen tehát túl vagyunk.

Most már csak arról szeretnék elmondani néhány dolgot, ami nem szigorúan a birkózószakmához kötődik.

1979-ben eljött a hagyományos magyarországi versenyre a szovjet birkózás két óriása: Anatolij Nazarenko (őt vertem meg a szófiai világbajnokság döntőjében tussal, majd egy év múlva, a müncheni olimpián pontozással) és Valerij Rezancev (minden idők egyik legjobbjá, aki tíz világversenyen indult, mind a tízet megnyerte, egyetlen mérkőzésén sem szenvedett vereséget). A bankett után elvittem őket körülnézni a budapesti éjszakában. Szép és kulturált helyeken jártunk. Az est végén Rezancev azt mondta: „Ti, magyarok azért tudtok olyan fantáziadúsan birkózni, mert az életetek is színes, érdekes, rengeteg élmény gazdagítja.”

Most térek vissza Kozma „Picire”. Autóbaleset következtében halt meg, ő volt a hibás. Lassan ötven éve harcolok én is a makacs tévhit ellen, miszerint ittasan okozta a tragédiát. Ez már csak azért sem igaz, mert Pista egész életében egy kortyot sem ivott, még az alkohol szagától is borzongott. A sebességet szerette, az lett a veszte, szegénynek.

A balesete akkor történt, amikor nagy nemzetközi versenyt rendeztek Budapesten. Ő maga nem indult, mert sérült volt, de itt birkózott a barátja, a szovjet Anatolij Roscsin, akit két olimpián is legyőzött. Külön úton indultak el vendégségbe a Ruttkai Éva, Latinovits Zoltán színész házaspárhoz, hogy megköszönljék a művésznő híres húslevesét... Ők a baráti körébe tartoztak, mint sok más kiválóság a magyar művészeti és szellemi életből.

A kocsmahangulat nem is illett volna hozzá.

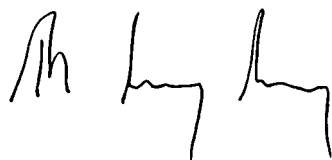
Én abban a szerencsés helyzetben voltam, hogy hozzá hasonlóan mindig a szellemi élet „jobb köreiben” mozogtam, mert azokhoz vonzódtam. Az élet is az utamba hozta őket, hogy mást ne mondjak: Sinkovits Mariann lett a feleségem, aki azonban felhagyott a színészmesterséggel, mert a három gyermekünknek akarta áldozni minden idejét és energiáját. (Szerencsémre, mert bizony én versenyzőként, majd szövetségi kapitányként többet voltam távol egy évben, mint otthon.) Az apósom, Sinkovits Imre, a Nemzet Színésze és az anyósom, Gombos Katalin, a kor egyik legtehetségesebb és legszebb színésznője a családi összejöveteleken annyi tudást, bölcsességet sugárzott, hogy abból is tudtam táplálkozni, még a birkózószőnyegen is.

Mindig nyitott voltam a világra, a művészetekből és a tudományokból is igyekeztem minél többet magamba szívni. Az értékekből táplálkozni.

Ma ugyanúgy igyekszem nevelni a fiatalokat, mint hajdan edzőként. A 2015-ben megalakult Sportos és Egészséges Zemplénerért Egyesület elnöke lettem. Az a célunk, hogy minden erőnkkel, tudásunkkal, kapcsolatunkkal javítsunk a hátrányos helyzetben lévő régióban az élet minőségén. Mert bizony az a legfontosabb, és azt a felvilágosult tudás és a mozgás öröme együttesen táplálja.

Sinkovits Imre egy alkalommal így nyilatkozott rólam: „Csaba igaz magyar ember. Mindazt a hatalmas tehetséget, amivel Isten megajándékozta, a nemzetének áldozza. Minden cselekedetével, minden sikerével a haza felemelkedését szolgálja, s ezt rögeszmésen vallja és vállalja.”

Mindig igyekeztem méltó lenni a szavaihoz.



Pósa Zoltán

író, költő, újságíró, irodalomtörténész (Debrecen, 1948. szeptember 6.)

Az íróban különleges alkalmakkor támad föl a késztetés, hogy előre szavakkal próbálja megfogalmazni alkotói hitvallását. Az enyém így hangzik: *Minden igaz művészet, így a hiteles irodalom is a lét metafizikai lényegének föltárására törekszik. Nem szűnik meg kutatni a választ az örök kérdésre: mi végre vagyunk e világon élet és halál*



Fotó: Gergely Bea

pólusai közé szorítva? Ennek megválaszolása az irodalom misztikus, metafizikus, ha tetszik: szürrealista küldetése. És van egy másik miszsiója: az író saját korának társadalmi, szociológiai kérdéseit, gondjait, problémáit rekonstruálja műveiben a maga eredeti módján a lehető legkoncentráltabb sűrítéssel, a teljesség igényével. Ez a irodalom társadalmi, szociológiai, ha tetszik, realista küldetése. A kettő együtt érvényes: az alkotónak az időszakban kell meg-

találnia az időtlent. Mindez arról jutott eszembe, hogy hála a Teremtő, a Megváltó és a Szentlélek háromságának és feleségem, Barna Márta gondoskodó szeretetének, én, Pósa Zoltán (Csaba) hetvenéves lettem.

Máig huszonkilenc önálló könyvnek írója, száznak társalkotója, mintegy harminc rangos díjnak és ösztöndíjnak birtokosa va-

gyok. Első könyvem, az *Ama török* című, példázatos sugallatú realista regény nagyon megkésve, 1985-ben, harminchét esztendő koromban, a legutóbbi, a *Lila tricikliturgia* című látomásregény tavaly látott napvilágot. A rendszerváltozás évében, 1990-ben, 42 évesen vettem föl a Magyar Írószövetségbe, az első szakmai elismerést, a József Attila-díjat 52 esztendő koromban, a millennium évében, 2000-ben vettem át egykori tüntetőtársam, Rockenbauer Zoltán kultusz-

miniszter kezéből. Mutatóba említtem még a Balog Zoltántól 2013-ban kapott Magyar Érdemrend tisztikeresztjét, a Protestáns Újságíró Szövetség 2015-ben nekem adományozott Rát Mátyás-életműdíját. Jelenleg mások mellett a Magyar Művészeti Akadémia köztestületi tagja, a Keresztény Kulturális Akadémia rendes tagja, a Magyar Írószövetség választmányi tagja, az Írók Szakszervezete elnökségi tagja, a Pen Club tagja, a Fidesz Somogy megyei küldöttje vagyok. Voltam rövid ideig a Kossuth Lajos Tudományegyetem és az Agrártudományi Egyetem tudományos munkatársa, valamint az Alföld, a Móra Kiadó, a Film Színház Muzsika, a Pesti Hírlap, az Új Magyarország, a Napi Magyarország, a Magyar Nemzet szerkesztő-főmunkatársa, vagyok jelenleg a Nemzeti Kulturális Alap könyves kollégiumának kurátora.

Immár hét évtized áll mögöttem, ami nagyszerű, fennkölt és hihetetlen érzés. Hihetetlen, mert egyetemi évfolyamtársaim, barátaim a gyertyát kétfelől égető életmódom miatt üstökösien fényes életpályát és rövid életutat jósoltak nekem. Így is történt volna, ha feleségem, múzsám, Barina Márta – kívül ma is úgy szeretjük egymás, mint a megismerkedésünk pillanatában, sőt még jobban – nem ébreszt rá arra találkozásunk 1975-ös esztendejében, hogy azzal, hogy élő és önsorsrontó fároszként lobbantom el magam tiltakozásul a diktatúra ellen, a legkevésbé sem használok a kereszténységnek, a magyar nemzetnek, a szeretteimnek és önmagamnak.

Hogyan lettem író? Második osztályos gimnazista koromban, a sok zsenjét követő első jó versem megírása után elszunnyadtam Piac utcai lakásunk nagyszobájában. Arra ébredtem, hogy a kálvinista Róma emberfejjű, naparanyárga templomának tor-

nyában hármat üt a harang, és valaki, maga a Teremtő azt mondja nekem: belóled vagy kiemelkedő író, költő lesz, vagy senki. Ötvenhatos, „csöndes forradalmár” szüleimben nagy riadalmat okozott, amikor megosztottam velük éppen hogy elkezdett életutam ars poeticáját. Így reagáltak: egy író, költő a te református keresztény, Nagy-Magyarországot sirató világnézeteddel még ellenzéki alkotó sem lehet. Ez a világ téged csak kritikusként, irodalomtörténészként tűr meg.

Akkor nem jelenik meg egyetlen sorom sem – döntöttem el. S lőn. Alig túrt kritikusként műveimet egy kivétellel kénytelen voltam 1990-ig az ágy-neműtartómban tárolni. Ám csak azért is megírtam, milyennek látom én a huszadik századot, a totalitárius diktatúrát és – később – a mai, szinte meghatározhatatlan, nekem 2010 óta mégis kedvemre való új magyar világot és a reá leső fenyegető veszélyeket. Életművem zászlóshajója az eredeti formákra törekvő költői széppróza. Tudtam, hogy nekem kell megírnom azt az Aranykort, amikor az ember arra törekszik, hogy személyes kapcsolatban maradjon Istennel, Jézussal, a Szentháromsággal. Ugyanakkor azt a hamis aranykort is le kell lepleznem, az államszocializmus hatvanas-hetvenes-nyolcvanas éveit, amelyről az írók jelentős részben már-már képesek voltak, maguknak is hazudván, elhinni, hogy alapjában véve ez az emberarcú szocializmus. Megatrilógiám: *Aranykori tekercsek* – megjelent 2003-ban, *Menekülés négy sávon* – megjelent 1994-ban, *Mediterrán tintabúra* – megjelent 1999-ben. Bennük arról tettem tanúbizonyságot, hogy abban a korban nem létezett hiteles önmegvalósítás, de ha nem akarunk alkotói öngyilkosságot elkövetni, azzal kell próbálkozni, ami lehetetlen. A barokkosan szürrealista

és tradicionalista önvallomásregényeimhez kapcsolható a *Lila tricikliturgia*, a legutóbbi megjelent könyvem. Ezzel párhuzamosan örökítettem meg staccatós, olvasmányos, nyugtalanítóan vibráló realista kisregényeimben és a mintegy 50 elbeszélésemben a huszadik és a huszonegyedik század reámszabott szubjektív históriáját (*Ama török, Irodalmi dandy... , Különleges szakasz, Pütkösdi Királyfi, Akkor mindenki velem törődött, Az ifjúság maradéka* stb.). A nagy tolsztojánusian realista szintézismunkám, a *Seminoma avagy kórház a város közepén I-II.* című kétkötetes megaregény a halálos betegségből történő felépülesem története, amely azt a reményt is kifejezi, hogy az 1986-ban hererákkal küszködő ország mára mégis fölépült. A versközeteim (*Magyar vagyok, Alászállás, Olvasó, Törött tükkörbe néztél, A fehér bohóc feltámadása, Egy az Isten* stb.) öt fő szólama a feltétel nélküli istenhit, a hitvesi szerelem, a haza iránti hű-

ség, a sátáni démonoktól érzett félelem és az életigenlő derű. Kritikusként, irodalomtörténészként, újságíróként 1990-ig muszáj-Herkules voltam, ám közben megszerettem e műfajokat is, s lettem – idézve monográfiám, Gáspár Ferenc mondatát a *PÓSA ZOLTÁN, akinek nyitott könyv az élete* című monográfiából – az írói sokoldalúság világ-bajnokává. Életpályám vezérgondolatát – Isten, vagy sátán, harmadik út nincs – fejezi ki nemrégiben elhunyt, szívből gyászolt barátom, Csontos János rólam készült filmje, az *Ezeréves Pósa Zoltán* is. Bár Csontos János szerint irigylésre méltó vagyok, mert végigmondtam mindent, amire rendeltettem, az írói pálya nagyszerű kálváriaútja élethosszig tart. Szeretnék feleségem, fiam, Pósa Máté, szeretteink hű, igaz társa lenni, és mindig készen állni arra, hogy VALAKI, valami szólítson.

Véssey Gábor

Véssey Gábor

festőművész (Budapest, 1948. szeptember 9.)



Mindent beterít, átszö a fény. A Mediterráneum atmoszférája ragyog az égen, a píneákon, a sötétzöld ciprusok és az opálos agávék levelén. A lét messze tetsző, természetes és drámai jelenés egyszerre, itt a mindennapok évezredekkel vannak folyamatos kapcsolatban.

Az olajzöld víz lassan előnti a rakpart fehér köveit. Nem messze a Ponte Sisto Trasteverére ívelő pillérei világítanak a délutánban. Csend van, a Lungotevere Tebaldi sűrű, világoszöld platánlevelei között játszik a fény. A felső rakparton autófolyam lüktet. Az út mögött az Akadémia pálmái, a Palazzina tömbje és a Borro-

mini-loggiák emelkednek a város fölé a Via Giulia oldalán. A közelben a Palazzo Farnese hídjáról mélyen az utcára csüngő repkénylevelek mellett falikút köpi a vizet álmosan a római délutánba.

Négy óra lehet. Ilyenkor takarítják el a Campo de Fiori fekete kockaköveiről a délelőtti piac nyomait. Ládák, salátalevelek, halmaradék tűnik el a téren imbolygó porszívók gyomrában. Egy őrült nő torkaszakadtából rikoltoz a hatalmas, egy kőtömbből faragott etruszk kád lábainak dőlve a Farnese-palota előtt, miközben a lemenő napba tekint. Úgy tűnik, kiáltása egyszerre száll az ég és az alvilág régiói felé, így magától értetődő devianciája. Pontosabban szólva: e kiáltás híd az ismeretlenbe, mit nagy igyekezettel s bizalommal épít az erre hivatott. Éles hangja ezért a délutáni kávé nyugalma nemhogy zavarná – ellenkezőképp: identifikálja.

A lét, a létezés itt az a forma, az a szeretett és szent gyakorlat, melyben minden emberi ügy megélheti és megismerheti önnön mivoltát. Természetes módon, feltételek nélkül, szabadon szólalhat meg a személyes, s a kontinuitás, vagyis a létezés folyamatosságának, mindennek, ami elmúlt, ránk mért, kialakított vagy akár csak az eljövendő lehetőség szintjén formált, tehát mindennek belátása és elismerése itt evidencia. A mediterráneumi lét végül is káprázat, kézzelfogható gyönyör és szellemi igazság egyszerre, vagyis: beteljesülés.

A tér sarkán, ahová még a napfoltok elérnek, napszemüveges pár hever a bár székein. Előttük vörös színű camparit világít meg a lemenő nap. Nem messze egy utcagyerek harmonikán játszva kíséri lassú, vontatott énekét. Középen – tűzhalálának színhelyén – Giordano Bruno tekint le sötét csuklyája alól a bárokban üldögélőkre. Alkonyodik. A szürkületben kigyúlnak a tér sárga fényei. Folyik a bor mindenütt.

Ez itt a Mediterráneum közepe, annak a földrésznek a szíve, mely elsősorban és mindig is szellemi elképzelés volt a világról, s mely földrészt ennek az ideának máig ható ereje fogja össze azzá a színes egységgé, amit Európának nevezünk.

Szétvágódik a függöny, két katona egy szerencsétlent rángat be a színpadra. Karját fatöncre szorítják. Az acélsisakos, kirúzsozott szájú, izzadt képpel vigyorgó, hájas színész kezében megvillan a bárd. Recseg a csont, messzire fröccsen a vér. A fehérré vált csonkra rózsaszínű fakezet kötöznek, s idétlenül integetnek vele: „Ave Caesar!” Röhögés, taps. A csonkolt kezű szájából hab folyik. Elvonszolják.

A Marcellus-színház itt állt a térhez közel, a Campo Marción, a Mars-mező oldalán. Egy ideig a szenátus is ülésezett benne. Lépcsőin hangzott el a mondat: „Et tu mi file Brute?!” A Curia elé kitett holttest fölött pedig Antonius szavai dörögtek. Julius Caesart halála után negyven évvel avatták istenné. A Forum Romanumon álló oltára ma is tele van virággal.

Fent a Mediterráneum kék ege világít, alatta a Via Appia Antica keréknyomot mintázó kövei, melyen egykor a győztes seregek vonultak be Rómába. Az út mellett örökzöldek, sírok, keresztény katakombák.

– Quo vadis, Domine?

– Átmegyek a Trasteverére! – mondom, mert ott jó igazán az este. Ilyenkor orgona szól a Santa Maria in Trastevere templomban.

Befordulok a térre vezető útra. A járdán szakadt fiatal férfi ül, ölében két kőlyökkutya. A templom előtt reneszánsz kút, hatszögletű lépcsősora tele fiatallal. Mellettük két hatalmas narancshalom jelzi egy étterem bejáratát. A felkelő hold fénye éles árnyékokat rajzolva világítja meg a teret.

A templomajtóban mécses világít. Belépek. Félhomály fogad. A sötétkék ég alatt virágos mezőben bárányok sorakoznak. Felettük az apszis negyedgömbjén Krisztus alakja öleli át a gazdag pompába öltöztetett Istenanya vállát. Mögöttük az apostolok vörös-fehér köpenyei lebegnek. Az arany mindent beborít. Megszólal az orgona...

Hazafelé az esti égbolt és a bárók fényei verődnek vissza a kövekről, ahogy a szűk utcákra kitett asztalokat kerülgetem. Mindenki beszél, gesztikulál.

– *Vino della casa, mezzo, per favore* – mondom a rám tekintő pincérnek, amikor leülök az egyik asztalhoz. Mellettem egy fiatalember áll, hátát a falnak vetve bámul fel a Holdra. „Luna mendax” – a Hold hazudik – jut eszembe a latin mondás, és megemelem vörösboromat, hogy még jobban átjárja a fénye, elterelve az értelem figyelmét a lét gyönyörű, időben mégis behatárolt természetéről.

Idézet: „Ami most történik, régen megvan, és ami következik, immár megvolt, és az Isten visszahozza, ami elmúlt.” S ha pedig elfogy a bor, útra kell kelni.

Befordulok a Via Giuliára. A falikút még csobog a hűvösre vált repkényindák alatt, szemben a pálmalaveleken keresztül megcsillannak az esti Tiberis fényei.

(Róma, kiállítás és könyvbemutató, 2004. május)

Wehner Tibor

Wehner Tibor

író, művészettörténész (Sopron, 1948. szeptember 9.)



(irodalmi karrier.) beszédhibás szövegértelmezők fognak hebegni-habogni, szánalmas, utólagos magyarázkodásokba kezdenek, hogy ezért meg azért, így meg úgy, végső soron érthető módon és méltatlanul, elhall-

gatták és mellőzték, finoman fogalmazva nem figyeltek rá kellőképpen, vagyis hát egészen egyszerűen szartak a fejére, negligálták, keresztülnéztek rajta. és most már késő, mindegy is (nekik mindegy), ez most már nem (lenne) ugyanaz. hivatkoznak arra az esetre, amikor meghívták irodalmi felolvasóestre és nem olvashatott fel, valahogy nem került már rá a sor, mert mindig a végére maradt, és nem volt vége, mindenki hazament, mire felolvashatott volna, és így tulajdonképpen nem is csodálkozhatott azon, hogy nem volt kinek felolvasni, de azért felolvashatott volna az üres teremnek, nem akadályozta meg ebben

senki. nem élt a lehetőséggel, vessen magára. az irodalmi élet demokráciája végső soron nem sérült, mindig odakeveredett valahogy az indoklások közé ez a végső soron kitétel (ebben az okfejtésben is már másodszer szerepel). persze mindenhol visszadobták, illetve hát vissza sem dobták a kéziratait, akkor még postán kellett küldözgetni, és általában nem válaszoltak, a postai forgalom elfogadhatatlan és érthetetlen problémáira, a rosszul címzett küldeményekre (a kézbesíthetetlen levelek ügyosztályára), a hülye postásokra (bántó általánosítás) hivatkoztak, ha reklamálni próbált, de persze csak egyszer-egyszer reklamált, mert méltatlannak és megalázónak tartotta a procedúrát, de azért a lelkiismeretét próbálta valahogy megnyugtatni. vette a bátorságot, bár maga sem tudta, honnan. ha meg véletlenül válaszoltak, akkor meg egyszer magázták, máskor meg tegezték (mintha egy pillanatra beveték volna a brancsba, de aztán mégsem), de azon túl, hogy ezzel teljesen megzavarták, mindegy is volt, mert így is és úgy is melegebb éghajlatra küldték (ahogy mondani szokás, és itt egy korántsem irodalmi kifejezés is szerepelhetne). a francba az egészszel. meg felhánytorgatták, hogy soha nem csatlakozott sehova, senkihez és semmihez, ezt is visszamenőlegesen a szemére vetették, mert a csoport vagy az irodalmi közeg – mondjuk ki nyíltan, a klikk – mindig ad valami védettséget, de számára sokkal fontosabb volt a látszatfüggetlenség, amivel meg, mint látjuk, semmire se ment. a pályázatokon is elkaszálták,

hiába ötlött ki baromi jó jeligéket. általában elsunnyogták az eredményhirdetést, nem hozták nyilvánosságra vagy eredménytelennek minősítették a nemes szakmai versengést, megvoltak az eszközeik. az egyik legocsmányabb húzásuk volt, hogy be se tiltották az írásait, mint a menőbb, befuttatott, jól helyezkedő pályatársaiét, így lemaradt a tiltakozójegyzékekről is, nem hívták meg a nagy kollektív, minősítő jellegű aláírás-gyűjtögetésekre, aztán alkalomadtán (bármikor készen voltak a válasszal) felelősségre vonták, hogy nem állt ki mellettük, még erre sem képes. kimaradt az antológiákból is, a szerkesztőknek fogalmuk sem volt róla, hogy létezik, pedig a sok szarnál sokkal jobb és fontosabb szövegeket írt, ha a szar egyáltalán lehet viszonyítási pont, de ezek a jobb szövegek alig-alig jelenhettek meg, és emiatt az alig-alig miatt aztán a korrupt szerkesztők látókörébe se került. az egész egy ördögi kör, mindenki hibás és felelős. szarháziak. de a nyereségvágyból elkövetett cenzurális beavatkozások miatt sohasem fognak megbűnhődni, az aljas indokból vezérelt esztétikai tévedéseikkel meg be fognak vonulni az irodalomtörténetbe, és ez már maga a megdicsőülés, az örökkévalóság, basszák meg, úgy tűnik, és ebben egyre biztosabb, elérkezett az ideje, hogy megírassa a mértékadón visszafogott nagymonográfiaját. (beáll. a sorba.)

Charles Simonyi*

szoftverfejlesztő (Budapest, 1948. szeptember 10.)



Édesapám nagyszerű előadó és kiváló pedagógus volt. Fizikus és mérnök képzettsége ellenére elsősorban pedagógusnak tartotta magát. Az egyetemi vicclapban – a Vicinális dugóhúzóban –, amelynek elsőrendű célja a professzorok kipellengérezése volt, megjelent róla egy versike, minden iróniától mentesen; utolsó soraira még most is emlékszem:

...szeméből sugárzik a lenyűgöző erő,
Elektronfizikát Simonyi ad elő.

Sajnos, édesapám előadásai közül alig halottam néhányat, de sok gyerekkori emlékem van, és szeretnék párat felidézni – azért is, hogy egy-két hasznos tanácsot továbbadhassak Önöknek.

Sokszor megkérdeznék, mi a siker titka. Még gyerekkoromban beszélgettünk a jövőről – amikor a jövő még nem volt olyan ragyogó, ahogy mondani szokás. Édesapám akkor azt mondta: csak dolgozzál, dolgozzál keményen, dolgozzál kiválóan, és a pénzt utánad fogják hajigálni. Figyeljék meg: nem azt mondta, hogy sokat fogok keresni. Azt mondta, hogy a pénzt utánam fogják hajigálni. Ebből két fontos következtetést is levonhattam. Az egyik: a pénz nem cél, inkább melléktermék, egy munkafolyamat mellékterméke. A másik: nem kell egy helyben álldogálni, toporogni, a pénzre várni. Mire a pénz megjön, már egy másik feladaton kell dolgozni. Úgyhogy a pénzt utánad kell hajigálniuk, mert már nem vagy ott, amikor el kell fogadnod.

Az a furcsa, hogy igaza volt – pedig honnét is tudhatta mindezt édesapám, aki nagyon keményen és nagyon jól dolgozott, de nem dobálták utána a pénzt! Azt hiszem, kedvenc Madách-idézetének – „az ember célja e küzdés maga” – egyik változatát fogalmazta meg, és küzdés alatt édesapám a munkát értette, a becsületes és hasznos munkát.

Az internet mai sikerét édesapám, sajnos, nem élhette meg. De ő valójában a saját internetében – a könyvtárában – élt. Nagyon büszke volt rá, és mindig azt mondta nekünk, gyermekeknek, hogy minden kérdésre öt percen belül, öt különböző nyelven meg tudja találni a választ. Ő volt ennek az „internetnek” a google-ja. És – ugyanúgy, mint az interneten – ha az ember egyetlen helyen talál meg valamit, az még bizonytalan adat. Ezért kell öt különböző helyen megnézni. Ezt segítette az enciklopédiák sokasága a könyvtárában. Volt ott

* Charles Simonyitól is (aki egyébként még Budán a II. Rákóczi Ferenc Gimnáziumban érettségizett) kértünk egy kis visszaemlékezést. Az alábbi írást kaptuk, amely 2011 szeptemberében jelent meg a Természet Világa folyóiratban (Charles Simonyi e lapnál szerkesztőbizottsági tag).

egy, a háború előtti Larousse, meg persze a Britannica, német enciklopédiák és a háború után a Nagy Szovjet Enciklopédia, annak ötven kötete. Az ideológiai cikkektől eltekintve nagyon megbízható és pontos mű volt. Ezenkívül volt ott egy nívós, tízkötetes orosz gyermekenciklopédia is.

Édesapám tehát tudta, hogy az egyetlen forrásból származó információ nem megbízható – akárcsak az interneten –, ezért tanította nekünk, hogy mindennek nézzünk utána legalább öt különböző helyen. A különböző nyelvek is fontosak, mivel kiküszöbölik a helyi előítéleteket, valamint a fordításokból eredő hibákat. Az a felfogás, hogy ugyanazt a dolgot sokféle szempontból kell megvizsgálni – az Intentional Software-nél alkalmazott elveink egyike –, ebből a tapasztalatból ered.

És még egy felismerés, amelyet ma is, szinte naponta alkalmazok. Egyszer majdnem sírva mentem hozzá, mert nem tudtam megcsinálni egy házi feladatot. Akkor már az algebrát elég jól értettem, Obádovics könyvéből tanultam. Egészen jól tudtam kezelni az egyenleteket, de a szöveges feladatokat nehezen oldottam meg. Ezek a példák akkoriban eléggé sematikusak voltak, például ha a Lenin gépállomás két traktora három nap alatt négy katasztrális holdat tud felszántani, akkor a Vörös Hajnal gépállomás hat traktora hét nap alatt hány kataszteri holdat? Édesapám rám nézett, és gondolkodás nélkül azt mondta: öt. Tudtam, hogy valami itt nincs rendben, hiszen olyan gyorsan válaszolt. Azt kérdeztem: viccelsz? Ahogy szokta, most is elmagyarázta, hogy miről van szó. Kicsit mosolygott is hozzá. Így válaszolt: „Vagy viccelek, vagy nem, de meg tudod-e mondani, hogy igazam van, vagy sem?” Én rávágtam, hogy az öt nem hangzik jól, mert az egyik gépállomáson az egy napra és egy traktorra eső szántás az ennyi és ennyi ($4/3/2$), a másikon pedig annyi és annyi ($5/6/7$) lenne, és ezek nem egyenlők. Erre apám azt mondta, igazad van, az öt nem jó szám, de most már megvan az egyenleted. Az öt helyett írd be, hogy x , és kész az egyenlet: meg tudod oldani? Mondom, hogy persze, az Obádovicsban benne van a megoldás, semmi gond, köszönöm szépen. Ez óriási előrelépés volt számomra. Még ma is, ha bármilyen problémára ránézek, rögtön azt mondom, hogy az eredmény öt. Később könyvében, *A fizika kultúrtörténetében* olvastam: már az ókori Egyiptomban alkalmazták ezt a trükköt, de mindig meglep, hogy mennyire nem tanítják, hogyan kell hozzákezdni a feladatokhoz. (Nyilván *A gondolkodás iskolája* és *A problémamegoldás iskolája* című híres Pólya-könyveken kívül, de azokat se nagyon használják az egyetemeken – valószínűleg azért nem, mert ilyen tantárgy nincs.) A tanulság az, hogy az embernek legalább a megoldásként kapott eredményt kell felismernie! A pályafutásom során sok száz mérnökkel folytattam felvételi beszélgetést, ami tulajdonképpen vizsga, és sokszor gondoltam: „Te jó Isten, ez a jelölt nem ismerné fel a megoldást még akkor sem, ha tálcán kínálnám fel neki!”

A megoldás felismeréséhez borzasztó fontos, hogy az ember nagyon gyorsan tudjon a nagyságrendekkel számolni fejben. Ez nem azonos a fejszámolók teljesítményével, akik nagyon nagy számokat képesek fejben összeszorozni – ami manapság már egyre ritkább, mivel az elektronikus számológépek mindenki számára hozzáférhetőek. A számológépek ellenére azonban fennmarad a kérdés: hihetünk-e az eredményeknek? Vagyis fontos, hogy független módon ellenőrizzük, „nagyjából stimmel-e” az eredmény. Édesapám nagyon ügyelt a

nagyságrendekre, és gyakran felhasználta a kérdéseimet egy kis számítástechnikai előadásra.

Tisztán emlékszem arra az esetre, amikor a Föld tömege előjött egy példa kapcsán: hányszor nagyobb a Földé, mint egy elefánté? Természetesen utánanézhettek volna (öt különböző helyen), ehelyett azonban azt mondta: majd mi megbecsüljük. Nos, a Föld sugara nagyjából $5 \cdot 10^3$ km (természetesen ennél nagyobb, de egy egyszerű számításban könnyebb az 1, 2, 5 stb. számokat használni). Ez másképpen $5 \cdot 10^6$ m. Használjuk a $4r^3\pi/3$ képletet; r^3 ebben az esetben $100 \cdot 10^{18}$, ami 10^{20} . A $4\pi/3$ nagyjából 5, így a térfogatra $5 \cdot 10^{20}$ köbmétert kapunk. Ha a Föld anyagát a víznél 10-szer nehezebbnek vesszük, akkor egy köbméter $10 \cdot 10^3 = 10^4$ kg, és az összes tömegre $5 \cdot 10^{24}$ kg adódik. A Google szerint a pontos adat $5,97 \cdot 10^{24}$ kg, a közeli egyezés ugyan véletlen, de a nagyságrend korrekt. Mindig meglepődöm azon, hogy ezt a becslési képességet nem tanítják. Amikor azt látom, hogy egy szoftver rettenetesen lassú, már tudom, hogy a programozók nem tudták gyorsan megbecsülni a program futási idejének nagyságrendjét.

Édesapám gyakran hangsúlyozta a számításokban a dimenziók kérdésének fontosságát. Mindenki tudja, hogy $E = m \cdot c^2$, de vajon hányan tudják, mit mérnek $\text{kg} \cdot \text{m}^2/\text{s}^2$ egységekben? Természetesen joule-okat, az energia egységét; a dimenziók, a mérések egységei pedig következnek az egyenletekből. Az Einstein-képlet, vagy a kinetikus energia képletének ismerete megadja a dimenziókat is, és bár a dimenziókból nem következik a képlet, azok segítségével ellenőrizni lehet a képletet. Például az $E = m \cdot c^3$ képlet nyilvánvalóan rossz. Felnőttként sikerült bevezetnem a dimenzió-ellenőrzést a szoftvermérnöki gyakorlatba, az ún. 'Magyar elnevezési konvenció'-val. A dimenzió megjelölésével, amelyet a programozásban kiterjesztett típusnak neveznek, sok programozói utasítást lehet közvetlenül ellenőrizni és módosítani.

Gyerekként nagyon érdekelt az űrhajózás, és egy nap rábukkantam a Ciolkovszkij-egyenletre, amely a rakéta végsebességét fejezi ki a kiáramló gáz sebességének, valamint a végső és a kezdeti tömeg hányadosának természetes logaritmus szorzataként. Megbabonázott az egyenlet, és elgondolkodtam, hogyan lehetséges egyáltalán ilyen összefüggés. Édesapám fél órára eltűnt, majd visszatért egy egyszerű differenciálegyenlettel, amely leírja a rakéta mozgását, miközben az üzemanyag elég. Az egyenletet visszafelé okoskodva (reverse engineering) vezette le. Nagyon csalódott voltam, mert az egyenlet nekem felfoghatatlan csodának tűnt. Megtudtam azonban, hogy néha a válasz adott, és a kérdést kell megtalálni – a kérdés és a felelet egyszerű rendszert alkot. Később könnyen megoldottam a többszöri választásos feladatokat. Néha a válaszra ránézve kitaláltam a kérdést, és ki tudtam választani a helyes választ. Ezután ellenőriztem, hogy helyes volt-e a kérdés kiválasztása – ez mindig meg volt adva –, és ha igazam volt, akkor bízhattam abban, hogy a válasz is helyes.

Édesapám nagyon nagyra értékelte a mérés technikát. Egy nap zaklatottan tért haza a munkából. Az egyik laboráns azt a feladatot kapta, hogy mérje meg a dúsított nehézvíz sűrűségét. Amikor édesapám megkapta a mérési jegyzőkönyvet, látta, hogy a mérési eredmény négy tizedesjegyet tartalmaz, és ezt szóvá is tette a laboránsnak, aki a következőt válaszolta: „Annyi tizedesjegyet adok meg, amennyit csak akar, professzor úr!” A történet mutatta, hogy a la-

boráns nem volt tisztában a mérési pontosság fogalmával, én azonban megtanultam belőle! Azt is megtanultam, hogy a silány munka miatt az embernek szégyellnie kell magát!

Mérésekről és egységekről szólván: édesapám az MKS-rendszer híve volt a CGS-rendszerrel szemben – bár ez jóval elterjedtebb az Egyesült Államokban. Nem sokkal a halála előtt elég ügyetlen módon az egységrendszerhez való ragaszkodásával humorizáltam, és kijelentettem: meg vagyok győződve arról, hogy a hagyományos angolszász egységrendszer a legjobb, mivel 1000 láb levegőoszlop nyomása akkora, mint egy hüvelyk higanyoszlopé, ami például igen fontos a repülésben. „Meg tudod mondani MKS-egységekben, hogy hány hektopascallal csökken a légnyomás 1000 méterenként?” „Nem – válaszolta –, de szívesen adok rá nagyságrendi becslést!”



Gabnai Katalin

színműíró, kritikus (Orosháza, 1948. szeptember 18.)

Most tehát itt vagyunk. S bár nem biztos, hogy személyesen is ismerjük egymást, egy nemzedéket alkotunk. A pódium, melyre a *Napút* folyóirat állít bennünket, olyan a képzeletemben, mint egy terjedelmes kóruslépcső, egyfajta végső érettségi tábló segédeszköze. „*És most lefényképezkedünk, hogy mindörökre meglegyünk*” – írja Tandori Dezső.

Megtisztelő a figyelem, mely ránk irányul, de a kérés, hogy hetven sorban foglaljuk össze, mire vittük, engem személy szerint zavarba is hoz.

Hm. Megmaradtunk. Szűkebb és tágabb környezetünk hamarosan megünnepli majd, hogy voltunk olyan szerencsések és megértük ezt a szép kort. Az emberek szemében ez már



győzelemfélének számít. Szeretteink pedig bíznak abban, hogy ilyen idős korunkra már megtanultunk viselkedni, s amikor villan a vaku, mosolyogni fogunk. Ez azért nem megy könnyen.

Pedig én most, színikritikusként, szakmai harmadvirágzásomat élem. Pár évvel ezelőtt leállt veséimet újraélesztették a Bajcsykórházban, másfél év szobafogság után újra

járok az utcán, bár a lépcsőfrász csak nem akar szűnni, van hat gyönyörű unokám, s ha össze tudom kaparni a pénzt a szemüvegeimre, látok is.

Látom, hogyan omlott össze minden, amit harminc év alatt a művészeti nevelés és a nevelőképzés területén felépítettünk a kollégáimmal. Pedig milyen nagyszerű volt azt hinni, hogy

megmarad! Azt hittük, megtettünk mindent.

Orosházán születtem, ahonnét csak érettségi után tudtam elmene-külni. Autószerelő apám egyetlen tanítása maradt rám: „Ne higgy, fiam, senkinek! Még nekem se.” Ágybérló lettem Pesten, hordtam a kávé, gépeltem. „Egy adminisztrátor! Egy senki!” – mondta rám a fiatal kutató. De később, munkatársként, mégis majd húsz évet töltöttem a Népművelési Intézetben. Magyar-népművelés szakot végeztem az ELTE-n, majd színházelmélet-dramaturgia szakon diplomáztam a színművészetin, mindezt munka mellett. Két fiam született közben. Vonatoztam. Megismertem az országot. S az amatőr színjátszás területén, majd a *Játsszunk bábszínházat!* és a *Csörgősipka* című tévésorozatból az ország is megismert engem. Amit az Erdélyi utcai iskola és a KISZ művészegyüttese gyerekeivel töltött idő alatt, meg külföldön járva megtanultam, elkezdtem pedagógusoknak tanítani. Ezt a módszert ma már sokan ismerik, drámapedagógiának hívják. Produkciópárti vagyok, szeretem közönség elé vinni, amit létrehozunk, de ma is azt tartom a legfontosabbnak, hogy a pályára alkalmasakat (!) a drámapedagógia eszközeivel tényleg meg lehet tanítani *tanítani*. A többi, a másban tehetséges jelölt meg remélhetőleg elijed, s ez rendjén is van így. 1987-ben jelent meg *Drámajátékok* című könyvem először. Amerika kivételével minden földrészen jártam, s boldog voltam, hogy Magyarország van a nevem alá írva.

A felsőoktatásba kerültem. A pécsi egyetemen négyszáz napot töltöttem. Később mindenütt tanítottam, ahová előzőleg nem vettek föl, s fő törekvésem az volt, hogy ami jót a dráma tud adni – a *térrel*, az *idővel* és a *sze-*

mélyes hatóerővel való gazdálkodás gyakorlati tudományát –, azt bevigyük az általános nevelőképzésbe. A színművészeti egyetemem lett főiskolán 19 év alatt 14 változatot dolgoztam ki a drámatanári szak alapításához és elindításához. A Vas utcai munkával párhuzamosan Zsámbékon, az akkori katolikus tanítóképzőben töltöttem nyolc és fél boldog és termékeny évet. Ez volt Európa első drámapedagógiai tanszéke. Sok nagyszerű pedagógust képeztünk, országszerte, ők szakdiplomát szereztek e tárgyból. A szerdai, s olykor a csütörtöki délutánokat az ELTE bölcsészkarának nappalis diákjai között töltöttem. Az ottani óráim egy részét tartalmazza a *Színházak könyve* című, ismereterjesztő, kedvcsináló munkám.

Új gazdasági és jogi szabályozók jöttek. A képzésekre befizetett hallgatói pénzek hatvan százalékát rögtön elvették az egyetemek. A megmaradt pénzből sem tudtuk fizetni a legalkalmasabb tanárokat, mert számlát nem adhattak. A színművészetin ma sincs pedagógiai tanszék, ott nem lehetett győzni a dráma szakok egyikével sem. De kedves tanítványaim a Veszprémi Egyetemen ma már egyetemi diplomát tudnak adni legjobb hallgatóiknak. Azért, ha mostanában egyetemi berkekből kérnek fel lektorálni, mivel nyugdíjas vagyok, csak álnéven vállalhatom el a munkát. Minek örüljek? Olyanok hoztak szabályokat, akiknek fogalmuk sincs sem a tanításról, sem az intézmények működéséről.

Írtam színműveket, egy részüket be is mutatták. Írtam szakkönyveket, és lassan harminc éve lesz, hogy színikritikákat írok, s azok meg is jelennek. Ez mostanában évi 120-150 előadás megtekintésével jár. Nem tartozom táborokhoz. Ahogy egyszer már megfogalmaztam, a pedagógu-

soknak színházi fajta voltam, a színházásoknak íróféle, a keresztényeknek liberális, a liberálisoknak népnemzeti, azoknak bizonyára balos, a balosoknak pedig afféle „művésznő” voltam. Egyik rektorom a színin figyelmeztetett, hogy jó, ha tudom, „a jegenyefák nem nőnek az égig”. Szóval csihadjak, és ne erőltessem a dráma szakot. Azért csak meglett az.

Ma már nevetve gondolok arra, hogy mi is az az „ég”, ahová nem érek föl. Nekem az „ég” – mindig is a tehetséges ember volt. A vele való találkozás. Az ő felfedezése és útnak

indítása. De jó volt! Hiányzik is. Nagyon. Helyette ma megírok egy-egy recenziót egy szakmai lapba, hogy meglegyen az előadás érzetének emléke, másoknak is, sok év múlva is.

Csak az az égő szégyen ne volna itt, belül, hogy amit a nevelőképzés számára kitaláltunk és felépítettünk, azt hagytuk elveszni. Hogy lehajtottuk a fejünket, pedig ordítani kellett volna. S ma is, ordítani kellene. Hisz – „az nem lehet...”

Jelena. Hetes'

Tari Lujza

zenetörténész-népzene kutató, zenetanár (Pásztó, 1948. október 1.)



Még eleven palóc nyelvi környezetbe születtem, három évvel a „front” után, s nyolc évvel a számomra emlékezetes 1956 előtt. Anyánkkal ott álltunk mi is, mikor a rendőrök belelőttek a tömegbe, s egy nő mellettem zuhant a földre. Láttam a tankokat is Salgótarján felé vonulni, pedig szüleim megtiltották, hogy kimenjek a főutcára. A makadámútról messzire elhallatszó dübörgő hang azonban odavonzott. Aztán, mikor megláttam az orosz katonákat a tank tetején puskával a kezükben, lélekszakadva iszkoltam haza, és nem mertem elmondani, mit láttam. Két ikerfiú osztálytársam apját kivégezték. Sok más negatív élmény után valószínűleg '56 őszén eldőlt

számomra, hogy engem nem lehet a kommunizmus-szocializmus eszméjével elkábítani. Volt is belőle később többször bajom. (Na de legalább a zene világnapját biztos miattam tették október elsejére!)

A tréfát félretéve: anyai-apai ágról egyaránt jó zenei érzékű, éneklő, zenélő családba születtem. 1957-ben kezdtem el zenét tanulni. Csak Hatvanban volt zeneiskola, ahová gőzmozdonyos vonattal jártam, jó sokat gyalogolva az állomástól az iskoláig. Akikkel kezdtem, a kényelmetlenségek miatt lassan mind el is maradtak. Első zongoratanárnőm Rajeczky Borbála volt, Rajeczky Benjámin nemzetközileg elismert gregoriánzene- és népzene kutató, a legendás ciszterci szerzetes paptanár húga. Rajeczky tanár úr meghatározó személy volt